

Cauza T-208/06

Quinn Barlo Ltd și alții împotriva Comisiei Europene

„Concurență — Înțelegeri — Piața metacrilatilor — Decizie de constatare a unei încălcări a articolului 81 CE și a articolului 53 din Acordul privind SEE — Noțiunea de încălcare unică — Durata încălcării — Amenzi — Gravitatea încălcării — Circumstanțe atenuante”

Hotărârea Tribunalului (Camera a treia) din 30 noiembrie 2011 II - 7964

Sumarul hotărârii

1. *Concurență — Înțelegeri — Practică concertată — Atingere adusă concurenței — Criterii de apreciere — Obiect anticoncurențial — Constatare suficientă*
[art. 81 alin. (1) CE]
2. *Concurență — Înțelegeri — Practică concertată — Noțiune — Necesitatea existenței unei legături de cauzalitate între concertare și comportamentul întreprinderilor pe piață — Prezumția existenței unei legături de cauzalitate*
[art. 81 alin. (1) CE]
3. *Concurență — Înțelegeri — Încălcare complexă care prezintă elementele unui acord și elementele unei practici concertate — Calificare unică drept «acord și/sau practică concertată» — Admisibilitate*
[art. 81 alin. (1) CE]

4. *Concurență — Procedură administrativă — Decizie a Comisiei de constatare a unei încălcări — Mijloc de probă — Recurgere la o serie de indicii — Nivelul necesar al forței probante în raport cu fiecare dintre indicii*
[art. 81 alin. (1) CE]
5. *Concurență — Înțelegeri — Participarea unei întreprinderi la inițiative anticoncurențiale — Caracter suficient, pentru angajarea răspunderii întreprinderii, al unei aprobări tacite fără distanțare publică*
[art. 81 alin. (1) CE]
6. *Concurență — Procedură administrativă — Decizie a Comisiei de constatare a unei încălcări — Utilizarea ca mijloace de probă a declarațiilor altor întreprinderi care au participat la încălcare — Admisibilitate — Condiții*
(art. 81 CE și 82 CE)
7. *Drept comunitar — Principii — Drepturi fundamentale — Prezumția de nevinovăție — Procedură în materie de concurență — Aplicabilitate*
[art. 81 alin. (1) CE]
8. *Concurență — Înțelegeri — Interzicere — Încalcări — Acorduri și practici concertate care constituie o încălcare unică — Răspundere stabilită în sarcina unei întreprinderi pentru încălcare în ansamblul său — Condiții*
[art. 81 alin. (1) CE]
9. *Drept comunitar — Interpretare — Acte ale instituțiilor — Motivare — Luare în considerare*
10. *Concurență — Procedură administrativă — Decizie a Comisiei de constatare a unei încălcări — Obligația Comisiei de a face dovada încălcării și a duratei acesteia*
[art. 81 alin. (1) CE]
11. *Concurență — Amenzi — Quantum — Stabilire — Criterii — Gravitatea încălcării — Gravitatea participării fiecărei întreprinderi*
[Regulamentul nr. 17 al Consiliului, art. 15 alin. (2); Comunicarea 98/C 9/03 a Comisiei]

12. *Concurență — Amenzi — Quantum — Stabilire — Criterii — Impact real asupra pieței — Obligația de a demonstra un astfel de impact pentru a califica o încălcare drept foarte gravă — Lipsă*
[Regulamentul nr. 17 al Consiliului, art. 15 alin. (2); Comunicarea 98/C 9/03 a Comisiei]
13. *Concurență — Amenzi — Quantum — Stabilire — Criterii — Gravitatea încălcării — Circumstanțe atenuante — Rol pasiv sau imitativ al întreprinderii*
(art. 81 CE; Regulamentul nr. 17 al Consiliului, art. 15; Comunicarea 98/C 9/03 a Comisiei]
14. *Concurență — Amenzi — Quantum — Stabilire — Criterii — Circumstanțe atenuante — Comportament diferit de cel convenit în cadrul înțelegerii*
[Regulamentul nr. 17 al Consiliului, art. 15 alin. (2); Comunicarea 98/C 9/03 a Comisiei]

1. Pentru a aprecia dacă o practică concertată este interzisă prin articolul 81 alineatul (1) CE, luarea în considerare a efectelor sale concrete este inutilă atunci când se dovedește că aceasta are ca obiect împiedicarea, restrângerea sau denaturarea concurenței în cadrul pieței comune. În consecință, nu este necesar să se examineze efectele unei practici concertate, din moment ce obiectul anticoncurențial al acesteia din urmă este dovedit.

întreprinderi, un comportament pe piață care dă curs acestei concertări și o legătură de cauzalitate între aceste două elemente, trebuie să se prezume, sub rezerva probei contrare, care revine operatorilor interesați, că întreprinderile participante la concertare care rămân active pe piață țin seama de schimbul de informații cu concurenții lor pentru a determina propriul comportament pe această piață.

(a se vedea punctul 39)

(a se vedea punctul 40)

2. În cadrul articolului 81 alineatul (1) CE, chiar dacă noțiunea de practică concertată implică, pe lângă concertarea între
3. Noțiunile „acorduri” și „practici concertate”, în sensul articolului 81 alineatul (1)

CE, cuprind forme de coluziune care au aceeași natură și nu se disting decât prin intensitatea lor și prin formele în care se manifestă.

În cadrul unei încălcări complexe, care a implicat timp de mai mulți ani mai mulți producători care urmăreau un obiectiv de control în comun al pieței, nu se poate cere Comisiei să încadreze cu precizie încălcarea, pentru fiecare întreprindere și la fiecare moment dat, ca fiind acord sau practică concertată, în condițiile în care, în orice caz, ambele forme de încălcare sunt prevăzute la articolul 81 CE.

În acest context, dubla calificare a unei încălcări unice drept „acord și practică concertată” trebuie înțeleasă ca desemnând un întreg complex de elemente de fapt, dintre care unele au fost calificate drept acorduri, iar altele drept practici concertate în sensul articolului 81 alineatul (1) CE, care nu prevede o calificare specială pentru acest tip de încălcare complexă.

(a se vedea punctele 34, 41 și 42)

4. În ceea ce privește administrarea probei încălcării articolului 81 alineatul (1) CE, revine Comisiei obligația de a stabili elementele de probă de natură să

demonstreze, corespunzător cerințelor legale, existența faptelor care constituie o încălcare a articolului 81 alineatul (1) CE. În această privință, Comisia trebuie să furnizeze probe precise și concordante pentru a susține convingerea fermă că încălcarea a fost săvârșită.

Cu toate acestea, nu este obligatoriu ca fiecare dintre probele prezentate de Comisie să îndeplinească aceste criterii în raport cu fiecare element al încălcării. Este suficient ca seria de indicii invocată de instituție, apreciată în mod global, să îndeplinească această cerință

Indiciile invocate de Comisie în decizie cu scopul de a dovedi existența unei încălcări a articolului 81 alineatul (1) CE de către o întreprindere trebuie apreciate nu în mod izolat, ci în ansamblul lor.

(a se vedea punctele 43-45)

5. Pentru a dovedi în mod corespunzător participarea întreprinderii respective la înțelegere, este suficient să se demonstreze de către Comisie că întreprinderea vizată a participat la reuniuni în cursul cărora au fost încheiate acorduri de natură anticoncurențială fără ca aceasta să se fi opus în mod vădit la acordurile respective. Atunci când participarea la asemenea reuniuni a fost stabilită, această întreprindere are obligația să prezinte

indicii de natură să demonstreze că participarea sa la acele reuniuni era lipsită de orice spirit anticoncurențial, dovedind astfel că le comunicase concurenților săi că participa la acele reuniuni având o opțiune diferită de a acestora.

exprimării unei dezaprobări ferme și clare.

(a se vedea punctele 47-50)

Rățiunea care stă la baza acestui principiu de drept este că, prin participarea la reuniunile menționate fără a se distanța în mod public de conținutul acestora, întreprinderea a dat de înțeles celorlalți participanți că era de acord cu rezultatul reuniunilor și că s-ar conforma.

6. În domeniul concurenței, nicio dispoziție și niciun principiu general al dreptului Uniunii Europene nu interzice Comisiei să invoce împotriva unei întreprinderi declarațiile altor întreprinderi incriminate. Declarațiile efectuate în cadrul Comunicării Comisiei privind imunitatea la amenzi și reducerea cuantumului amenzilor în cauzele referitoare la înțelegeri nu pot fi considerate, așadar, lipsite de valoare probantă numai pentru acest motiv.

În plus, împrejurarea că o întreprindere nu dă curs rezultatelor unei reuniuni având un obiect anticoncurențial nu este de natură să înlăture răspunderea sa pentru participarea la o înțelegere, cu excepția cazului în care se distanțează în mod public de conținutul acesteia.

O anumită neîncredere față de depozitiile voluntare ale principalilor participanți la o înțelegere ilicită este de înțeles, având în vedere că acești participanți ar putea minimiza importanța contribuției lor la încălcare și ar putea maximiza importanța contribuției celorlalți participanți. Totuși, având în vedere logica inerentă a procedurii prevăzute în Comunicarea privind cooperarea, faptul de a solicita beneficiul aplicării acesteia în scopul obținerii unei reduceri a cuantumului amenzii nu determină în mod obligatoriu o incitare la a prezenta elemente de probă denaturate cu privire la ceilalți participanți la înțelegerea incriminată. Astfel, orice

Pe de altă parte, noțiunea de distanțare publică, în calitate de element de exonerare de răspundere, trebuie interpretată restrictiv. În special, tăcerea manifestată de un operator în cadrul unei reuniuni în cursul căreia are loc o concertare ilicită cu privire la o anumită problemă legată de politica prețurilor nu poate fi asimilată

tentativă de a induce în eroare Comisia ar putea repune în discuție sinceritatea și caracterul complet al cooperării întreprinderii și, prin urmare, ar pune în pericol posibilitatea acesteia de a beneficia pe deplin de Comunicarea privind cooperarea.

În special, trebuie să se considere că faptul că o persoană mărturisește că a săvârșit o încălcare și recunoaște astfel existența unor fapte care depășesc ceea ce putea fi dedus direct din documentele în discuție implică *a priori*, în lipsa unor circumstanțe particulare de natură să indice contrariul, că această persoană a luat decizia de a spune adevărul. Astfel, declarațiile care sunt contrare interesului celui care le dă trebuie, în principiu, să fie considerate elemente de probă care prezintă o încredere deosebită.

Cu toate acestea, declarația unei întreprinderi căreia i se impută că a participat la o înțelegere, a cărei exactitate este contestată de mai multe alte întreprinderi acuzate, nu poate fi considerată că reprezintă o dovadă suficientă a existenței unei încălcări săvârșite de acestea din urmă fără a fi confirmată de alte elemente de probă.

În scopul de a examina valoarea probantă a declarațiilor întreprinderilor care au formulat o cerere în temeiul Comunicării privind cooperarea, Tribunalul ia în

considerare în special importanța indiciilor concordante care susțin pertinenta acestor declarații și inexistența unor indicii că acestea ar fi avut tendința să minimizeze importanța contribuției lor la încălcare și să o maximizeze pe cea a celorlalte întreprinderi. Pe de altă parte, pertința unei declarații influențează, dacă este cazul, gradul de confirmare impus.

Împrejurarea că o declarație este introdusă într-un stadiu foarte avansat al procedurii, și anume în răspunsul la comunicarea privind obiecțiunile, nu permite, ca atare, ca declarației respective, care trebuie examinată în lumina tuturor împrejurărilor pertinente din speță, să nu îi fie recunoscută nicio valoare probantă. Cu toate acestea, o astfel de declarație are o valoare probantă mai scăzută decât dacă ar fi fost făcută spontan, și aceasta independent de declarația unei alte întreprinderi. Mai precis, în cazul în care întreprinderea care depune o cerere de imunitate cunoaște elementele strânse de Comisie în cadrul investigației sale, logica inerentă procedurii prevăzute de Comunicarea privind cooperarea, potrivit căreia orice tentativă de a induce în eroare Comisia ar putea pune sub semnul întrebării sinceritatea și caracterul complet al cooperării întreprinderii, nu se aplică în aceeași măsură decât dacă este vorba despre o declarație spontană, fără cunoașterea obiecțiunilor reținute de Comisie. De asemenea, considerațiile potrivit cărora declarațiile în temeiul Comunicării privind cooperarea sunt contrare interesului celui care le dă și trebuie, în principiu, să fie considerate elemente de probă care prezintă o încredere deosebită pot să nu fie pe deplin aplicabile în

cea ce privește răspunsul la comunicarea privind obiecțiunile al unei întreprinderi care depune o cerere de imunitate.

conduce la aplicarea unor amenzi sau a unor penalități cu titlu cominatoriu.

(a se vedea punctele 57 și 58)

(a se vedea punctele 52-56, 97, 108 și 109)

7. În ceea ce privește întinderea controlului jurisdicțional, atunci când este sesizat cu o acțiune în anularea unei decizii de aplicare a articolului 81 alineatul (1) CE, Tribunalul trebuie să exercite în general un control deplin în ceea ce privește chestiunea dacă sunt sau nu sunt reunite condițiile de aplicare a articolului 81 alineatul (1) CE.
8. Având în vedere natura încălcărilor privind normele de concurență, precum și natura și gradul de severitate ale sancțiunilor prevăzute pentru acestea, răspunderea pentru săvârșirea acestor încălcări are caracter personal.

Acordurile și practicile concertate avute în vedere la articolul 81 alineatul (1) CE rezultă în mod necesar din contribuția mai multor întreprinderi care, toate, sunt coautoare ale încălcării, dar a căror participare poate îmbrăca forme diferite, în funcție în special de caracteristicile pieței relevante și de poziția fiecărei întreprinderi pe această piață, de scopurile urmărite și de modalitățile de aplicare alese sau preconizate.

Existența unei îndoieli a instanței trebuie interpretată în favoarea întreprinderii căreia îi este adresată decizia de constatare a unei încălcări, în conformitate cu principiul prezumției de nevinovăție, care, ca principiu general al dreptului Uniunii, se aplică în special procedurilor referitoare la încălcări ale normelor de concurență aplicabile întreprinderilor care pot

Cu toate acestea, simpla împrejurare că fiecare întreprindere participă la încălcare în forme care îi sunt proprii nu este suficientă pentru a exclude răspunderea acesteia pentru întreaga încălcare, inclusiv pentru comportamentele care sunt adoptate în mod efectiv de alte întreprinderi participante, dar care au același obiect sau același efect anticoncurențial.

În plus, o încălcare a articolului 81 alineatul (1) CE poate rezulta nu numai dintr-un act izolat, ci și dintr-o serie de acte sau chiar dintr-un comportament continuu. Această interpretare nu poate fi contestată pentru motivul că unul sau mai multe elemente din această serie de acte sau din acest comportament continuu ar putea constitui de asemenea prin ele înșiși, respectiv prin ele însele, în mod izolat, o încălcare a respectivei dispoziții. Atunci când diferitele acțiuni se înscriu într-un „plan de ansamblu” din cauza obiectului identic al acestora constând în denaturarea concurenței în cadrul pieței comune, Comisia are dreptul să stabilească răspunderea pentru aceste acțiuni în funcție de participarea la încălcare, privită în ansamblul său, chiar dacă s-a dovedit că întreprinderea în cauză a participat în mod direct numai la unul sau la mai multe elemente constitutive ale încălcării. De asemenea, numai faptul că întreprinderea nu își desfășura activitatea în sectorul în cauză nu implică în mod necesar că această întreprindere nu poate fi considerată răspunzătoare pentru încălcarea unică în totalitatea sa.

Pentru a stabili participarea unei întreprinderi la un astfel de acord unic, Comisia trebuie să dovedească că întreprinderea a intenționat să contribuie prin propriul comportament la obiectivele comune urmărite de totalitatea participanților și că a avut cunoștința de comportamentul efectiv, anticipat sau chiar manifestat de alte întreprinderi în urmărirea acelorași scopuri sau că îl

putea prevedea în mod rezonabil și că era pregătită să accepte riscul care decurge din comportamentele respective.

Astfel, o asemenea întreprindere nu poate fi considerată răspunzătoare pentru o înțelegere globală decât dacă, pe de o parte, știa sau trebuia în mod necesar să știe că acea coluziune la care participa, în special prin reuniuni constante organizate de-a lungul mai multor ani, se înscria într-un plan de ansamblu menit să denatureze concurența și, pe de altă parte, că acest plan cuprindea ansamblul elementelor constitutive ale înțelegerii. Nu este suficientă simpla identitate de obiect între un acord la care a participat o întreprindere și o înțelegere globală pentru a-i imputa acestei întreprinderi participarea la înțelegerea globală. Într-adevăr, numai dacă întreprinderea, în cazul în care participă la acest acord, cunoștea sau ar fi trebuit să cunoască faptul că, procedând astfel, se alătura unei înțelegeri globale, participarea sa la acordul respectiv poate constitui expresia aderării sale la această înțelegere globală.

În această privință, simplul fapt că întreprinderea cunoștea și urmărea obiectivele anticoncurențiale privind unul dintre produsele aparținând sectorului în cauză nu permite să se decidă că aceasta cunoștea obiectivul unic urmărit de înțelegerea unică în ansamblul acestui sector. Prin urmare, noțiunea de obiectiv

unic nu poate fi stabilită prin referirea generală la denaturarea concurenței într-un anumit sector, din moment ce afectarea concurenței constituie, ca obiect sau ca efect, un element consubstanțial pentru orice comportament care intră în domeniul de aplicare al articolului 81 alineatul (1) CE. O asemenea definiție a noțiunii de obiectiv unic ar risca să priveze noțiunea de încălcare unică și continuă de o parte din sensul ei, în măsura în care aceasta ar avea drept consecință faptul că mai multe comportamente referitoare la un sector economic, interzise de articolul 81 alineatul (1) CE, ar trebui calificate în mod sistematic drept elemente constitutive ale unei încălcări unice.

(a se vedea punctele 125-128, 143, 144 și 149)

9. Dispozitivul unui act nu poate fi disociat de motivarea acestuia și, dacă este necesar, trebuie să fie interpretat luându-se în considerare motivele care au condus la adoptarea lui.

(a se vedea punctul 131)

10. Durata încălcării este un element constitutiv al noțiunii de încălcare în temeiul articolului 81 alineatul (1) CE, element cu privire la care sarcina probei revine în principal Comisiei. În lipsa unor elemente de probă susceptibile de a stabili în mod direct durata unei încălcări,

Comisia se întemeiază cel puțin pe elemente de probă având legătură cu fapte suficiente de apropiate în timp, astfel încât să se poată admite în mod rezonabil că această încălcare s-a desfășurat fără întrerupere între două date precise.

Pe de altă parte, faptul că existența cartelului, ca atare, a fost neîntreruptă nu permite să se excludă că unul sau mai mulți dintre participanții la acesta și-au întrerupt participarea într-o anumită perioadă.

Deși perioada care separă două manifestări ale unui comportament ilicit este un criteriu pertinent pentru a stabili caracterul continuu al unei încălcări, nu este mai puțin adevărat că problema dacă respectiva perioadă este sau nu este suficient de lungă pentru a constitui o întrerupere a încălcării nu poate fi examinată în abstract. Dimpotrivă, aceasta trebuie apreciată în contextul funcționării înțelegerii în discuție, în care sunt incluse, dacă este cazul, modalitățile specifice ale participării întreprinderii în cauză la acea înțelegere.

(a se vedea punctele 155, 156 și 159)

11. La determinarea cuantumului unei amenzi pentru încălcarea normelor de concurență în temeiul Liniilor directe privind metoda de stabilire a amenzilor aplicate în temeiul articolului 15

alineatul (2) din Regulamentul nr. 17 și al articolului 65 alineatul (5) din Tratatul CECO, trebuie să se distingă între aprecierea gravității încălcării, care servește la stabilirea cuantumului de bază general al amenzii, și aprecierea gravității relative a participării la încălcarea a fiecăreia dintre întreprinderile vizate, care trebuie examinată în cadrul eventualei aplicări a unor circumstanțe agravante sau atenuante.

Astfel, punctele 2 și 3 din liniile directe menționate prevăd ajustarea cuantumului de bază al amenzii în funcție de anumite circumstanțe agravante și atenuante, specifice fiecărei întreprinderi vizate. În special, punctul 3 din liniile directe stabilește, sub titlul „Circumstanțe atenuante”, o listă neexhaustivă de circumstanțe care pot conduce la o reducere a cuantumului de bază al amenzii. Se menționează astfel rolul pasiv al unei întreprinderi, neaplicarea efectivă a acordurilor, încetarea încălcării de îndată ce intervine Comisia, existența unei îndoieli justificate a întreprinderii cu privire la caracterul ilicit al comportamentului restrictiv, faptul că încălcarea a fost comisă din neglijență, precum și cooperarea efectivă a întreprinderii în cadrul procedurilor, în afara sferei de aplicare a Comunicării privind cooperarea.

În schimb, în contextul stabilirii cuantumului de bază al amenzii, Comisia nu este obligată să aprecieze efectele comportamentului unei întreprinderi în particular. Astfel, efectele care trebuie luate în considerare pentru a stabili nivelul general al amenzilor nu sunt cele care rezultă din comportamentul efectiv pe care o întreprindere pretinde că l-a adoptat, ci sunt cele care rezultă din ansamblul încălcării la care aceasta a participat.

Cu toate acestea, faptul că întreprinderea nu este răspunzătoare pentru întreaga înțelegere, ci i se poate imputa numai o parte a înțelegerii menționate, trebuie luat în considerare în cadrul stabilirii cuantumului de bază al amenzii. Astfel, în acest caz, încălcarea normelor dreptului concurenței este în mod necesar mai puțin gravă decât cea imputată autorilor încălcării care au participat la toate părțile încălcării și au contribuit astfel în mai mare măsură la eficacitatea și la gravitatea acestei înțelegeri decât o autoare a încălcării care a fost implicată numai într-o singură ramură a aceleiași înțelegeri. Or, unei întreprinderi nu îi poate fi aplicată niciodată o amendă al cărei quantum este calculat în funcție de o participare la o înțelegere pentru care nu este trasă la răspundere.

(a se vedea punctele 183-185 și 197-200)

12. În cadrul aprecierii gravității unei încălcări a normelor comunitare de concurență în scopul stabilirii cuantumului de bază al amenzii aplicate unei întreprinderi, din Liniile directoare privind metoda de stabilire a amenzilor aplicate în temeiul articolului 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17 și al articolului 65 alineatul (5) din Tratatul CECO rezultă că înțelegerile orizontale cu privire la prețuri sau de repartizare a unor piețe pot fi calificate drept încălcări foarte grave numai în temeiul naturii lor, Comisia nefiind obligată să demonstreze un impact real al încălcării asupra pieței. Astfel, asemenea înțelegeri merită, din cauza propriei naturi, cele mai severe amenzi. Eventualul lor impact concret asupra pieței, în special problema măsurii în care limitarea concurenței a determinat majorarea prețului de piață comparativ cu cel care ar fi fost prevăzut în ipoteza inexistenței unui cartel, nu este un criteriu determinant pentru stabilirea nivelului amenzilor.

(a se vedea punctul 189)

13. Un rol pasiv implică adoptarea de către întreprinderea în cauză a unei „atitudini rezervate”, cu alte cuvinte, lipsa participării active la elaborarea acordului sau a acordurilor anticoncurențiale. Dintre elementele de natură să evidențieze rolul pasiv al unei întreprinderi în cadrul unei înțelegeri, poate fi luat în considerare caracterul mult mai sporadic al participărilor acesteia la reuniuni în raport

cu membrii obișnuiți ai înțelegerii, precum și intrarea târzie a întreprinderii pe piața care a făcut obiectul încălcării, independent de durata participării la aceasta, sau de asemenea existența unor declarații exprese în acest sens din partea reprezentanților întreprinderilor terțe care au participat la încălcare.

(a se vedea punctul 224)

14. În vederea acordării beneficiului circumstanței atenuante referitoare la neaplicarea efectivă a acordurilor sau a practicilor ilicite, menționată la punctul 3 a doua liniuță din Liniile directoare privind metoda de stabilire a amenzilor aplicate în temeiul articolului 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17 și al articolului 65 alineatul (5) din Tratatul CECO, trebuie să se verifice dacă circumstanțele invocate de întreprinderea în cauză sunt de natură să dovedească faptul că, în perioada în care a aderat la acordurile ilicite, s-a sustras în mod efectiv de la aplicarea acestora prin adoptarea unui comportament concurențial pe piață sau cel puțin că a încălcat în mod clar și în mare măsură obligațiile privind punerea în aplicare a înțelegerii, astfel încât a perturbat însăși funcționarea acesteia.

(a se vedea punctul 231)